

IRODALOM

- Junghaus Ibolya: Pedagógusok véleménye a közoktatási törvénykoncepcióról és a pedagógus bérrendszerről. Megjelent: Szabad legyen, vagy kötelező? A közoktatási törvény koncepciójához. (Szerk. Kozma Tamás és Lukács Péter). Educatio, Bp, 1992. 40. o.
- Kiss Margit – Szép Károlyné: Gondolatok a pedagógiai tanácsadásról. Fejlesztő Pedagógia, 1990. december. 54-57. o.
- Szebenyi Péter: Iskolafelügyelet és pedagógiai szolgáltatás. Budapesti Nevelő, 1992. 4. szám. 3-13. o.
- Takács Gábor: A pedagógus szabadsága. Pedagógiai Szemle, 1986. 5. szám. 428-437. o.

KOVÁCS LÁSZLÓ-DR. LACHATA ISTVÁN

Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola

Eger

Hazafiságra nevelés az idegen nyelvi órán

A hazafiságra nevelés az erkölcsi fejlesztés fontos részfeladata. A cél az, hogy a tanuló ismerje meg és szeresse hazáját, s ez a pozitív érzelmi viszony sarkallja a haza érdekeit szolgáló tettekre.

A cél elérése érdekében:

– Szerezzon a diák differenciált ismereteket a hazáról, annak nyelvéről, történelméről, földrajzáról, néprajzáról, művészetéről, tudományos életéről stb. Jó, hogyha nem statikus képet lát, ha a felsorolt tartalmakban megismeri a múltat, a jelent, s a lehetőségeket figyelembe véve alakul a jövőképe is, s így perspektívát lát a fejlődésben.

– Az ismeretekhez kapcsolva pozitív érzelmeket kell keltenünk a haza iránt. Ennek is többféle lehetősége van. Keressük és kerestessük a szépet és a jót, a becsültnivalót az ismeretszerzés során. Legyen a tárggyal való foglalkozás élményt adó. Beszéljünk szemléletesen, színesen a tanítandó anyagról, ha lehet, alkalmazzunk szerepjátékot. Mi, tanárok is fejezzük ki lelkesen hazaszereztünket. Állítsunk a gyerekek elé példának követésre méltó nagy magyarokat!

– Buzdítsuk a tanulókat tettekre! Olyanokra, amelyekkel békében is szolgálják a hazát s közös érdekeinket. Mindenekelőtt becsüljék meg, óvják, védjék a múlt szellemi és tárgyi értékeit.

Ennek néhány lehetséges módozata: hagyományápolás, városvédelem, népszokások, népdalok gyűjtése, hazafias ünnepeink méltó megünneplése. Vegyenek részt a jelen gazdagításában becsületes munkával, tanulással, önfejlesztéssel, hasznos közösségek létrehozásával és fenntartásával, s mindezekkel készüljenek fel a jövő kihívásaira.

A csak utalásszerűen bemutatott tevékenység lehetőségek megvalósíthatók tanórán és azon kívül is. Lehet, hogy egyik-másik tantárgy keretében több lehetőség rejlik, s így könnyebb azok kiaknázása, mégis bizony állíthatjuk: minden tantárgy által nevelhetjük és nevelnünk is kell tanítványainkat hazafiságra is.

Első pillanatban úgy tűnhet, hogy a fenti elvárásoknak képtelenség idegen nyelvi órán eleget tenni; az idegen nyelv tanára e nevelési feladat esetén lényegesen rosszabb helyzetben van, mint más tárgyat tanító kollégái.

Az a kérdés foglalkoztat tehát bennünket, hogy lehet-e idegen nyelvi órákon hatékonyan hazafiságra (magyar hazafiságra) nevelni, és ha igen, hogyan?

A pedagógiai szakirodalom erről elég szűkszavúan nyilatkozik. Ennek oka részint abban kereshető, hogy aránylag kevés iskolában volt lehetőség több idegen nyelv tanítására, az orosz

nyelv minden iskolatípusban kötelező volt, és sokkal inkább az internacionalizmusra, mintsem a hazafiságra nevelés került előtérbe. Az utóbbi években azonban szinte minden iskolában több idegen nyelvet oktatnak, s megszűnt az orosz kötelező volta is.

Valóban paradox helyzet egy idegen nyelvi órán arról beszélni például, hogy miért jó magyarnak lenni. A hazafiságra való nevelés azonban ilyen órán is lehetséges. Sőt, ha a következőket meggondoljuk, el kell ismernünk, hogy egy idegen nyelvi óra az egyik legjobb színtere lehet ennek a feladatnak.

A tanárnak érdeke, hogy a tanulók érdeklődését felkeltse az idegen nyelv országa iránt, és annak kultúráját a nyelven keresztül továbbadja. Mindezt azonban úgy kell tennie, hogy közben tudatában van önmaga és tanítványai nemzeti hovatartozásának. Ezt állandóan figyelembe véve, a többi nemzet kultúráját ezzel párhuzamba állítva kell egy egészséges hazaszeretet mellett megszerettetni az idegen országot, annak népét, kultúráját.

Az igazi hazaszeretet tudatos, megkülönbözteti magát a többiektől, de ezt csak úgy teheti, ha ismeri a környező népek kultúráját, értékeli őket, ugyanakkor megtanulja éppúgy elfogadni azt, mint ahogy a saját nemzeti értékeit elfogadja. A két kultúra összehasonlítása élményszerű felismeréseket adhat a tanulóknak. Nem törekedve a teljességre, e feladat teljesítéséhez közlünk néhány ötletet, tevékenységlehetőséget. A lehetőségek kimeríthetetlenek, a választás pedig éppúgy függ a tanár, mint a tanuló adottságaitól.

Kerestessünk mind a magyarban, mind az idegen nyelven olyan szavakat, kifejezéseket, amelyeket nem lehet egy szóval lefordítani, esetleg csak körülírni lehet, vagy egy idegen szót használni helyette. Ezeknek a szavaknak a jelentését érdemes elemeztetnünk. Legtöbbször olyan kifejezésekről van szó, amelyek az adott ország kultúrájában gyökereznek, abban a környezetben gyakran használatosak, de más kultúrában ismeretlenek. Ilyeneket minden nyelvben és minden országban találunk. A magyar nyelv is bővelkedik hasonló kincsekben. A nemzeti ételeink neveit, pl. a pörköltöt és a gulyást egyetlen idegen nyelvre sem fordítják le, vagy ha valaki megtenné is, hiába. Ezek a nevek külföldön nem hagyományos ételeket takarnak, és senki nem értené őket, akkor sem, ha a legtalálóbban sikerülne lefordítani. Ugyanez a helyzet a spagetti és a pizza esetében, nem beszélve a hamburgerről és a hot-dogról.

Lehet szólni itt a nemzeti foglalkozások (huszár, csordás, kondás), népszokások, szerszámok, eszközök neveiről, szólásokról, közmondásokról. Mindezek szoros kapcsolatban állnak a nemzeti kultúrával, és tükröznek valamit abból, amit a nép sajátjának tudhat.

Találhatunk minden nyelvben sajátos gondolkodásmódnak megfelelő szófordulatokat, amelyeket a nyelvtanulás során be kell „biflázni”. Könnyebben megy azonban, ha ezeket szó szerint is lefordítjuk, és ezzel bepillantunk a magyar és az idegen nyelv gondolatvilágába. Utalhatok itt olyan klasszikus példára, hogy az angol ember „csinálja” a pénzt: „make money”, a német „megszolgálja”: „Geld verdienen”, míg a magyar csak keresi, és közben mind a három nyelvben a havi fizetésről van szó. Ilyen sajátosságokat minden nyelvben találunk. A hasonló állandósult szókapcsolatok, beszédfordulatok megismerése érdekesebbé teheti a nyelvtanulást, és a nemzeti gondolkodásról, kultúráról árulkodik.

Támogathatjuk az idegen nyelvű levelezést is. Mire jó ez a kapcsolat? A tanuló itt valóban saját maga produkál, akkor is, ha a nyelvtanár segít neki. A saját gondolatait igyekszik egy másik nyelven megfogalmazni. Ezzel hasznát veszi mindannak, amit eddig elsajátított nyelvtan és szókincs terén egyaránt. Másik nagy előnye ennek, hogy a tanuló autentikus szöveggel találkozik, amely a nyelvtanítás magyar gyakorlatában, sajnos, elég ritkán fordul elő. Mindezeket túl az idegen nyelvű levelezésnek a hazafiságra való nevelés szempontjából is pótolhatatlan szerepe van.

Az ilyen levelezések témája leginkább ezzel foglalható össze egy mondatban: Milyen az nálatok? Mert nálunk ilyen. Ezzel máris láthatjuk, milyen fontos lehet ez a hazáról alkotott kép kialakításában. A kisgyermek számára a haza túlságosan elvont fogalom. Eleinte csak a közvetlen környezetet foglalja magában a szülőkkel és rokonokkal, később megnyilvánul benne a szülőváros vagy falu szeretete is. A külföldre történő levelezéssel egy teljesen ismeretlen, sokszor távoli

kultúrával kerül kapcsolatba a gyermek, s olyan dolgokra hívják fel figyelmét, amit még egy külföldi utazás során sem biztos, hogy észrevenne. Emellett saját maga is késztetést érez környezetének a megfigyelésére, hazájának a bemutatására, és ezzel ösztönösen fogja keresni környezetében az értékeket, és próbál minél szebb képet festeni hazájáról.

Az idegen nyelvű levelezésnek egy új formáját is meg kell említenem, hiszen néhány éven belül remélhetőleg az iskolákban is otthonra talál az internet. A számítógépes levelezés azonnali válaszadást tesz lehetővé, és ezzel nemcsak a levélváltás gyorsasága, hanem érdekessége, újdonságtartalma is növekszik. A jómódú országok nyelvoktatásában ez a módszer egyre nagyobb teret kap. Számítalan előnye mellett azonban érdemes megemlíteni azt a komoly hátrányát is – tekintetbe véve a levelező partner kiválasztásánál a tanuló előtt álló végtelen lehetőséget –, hogy ritkábban alakulnak ki tartós baráti kapcsolatok, mint a postai levelezés során. A tartós kapcsolat segíthet a nyelvtanulás bizonyos fokú szinten tartásában, s döntő fontosságú szerepet játszhat akkor is, ha például az iskola befejezése után a tanuló esetleg évekig nem használja a nyelvet.

Érdemes felhívni a figyelmet a híres magyar és idegen személyiségek kapcsolatára is. Az élet minden területén találunk erre példákat, úgy az irodalomból (József Attila: Thomas Mann üdvözlése), mint a történelemből (Szent István, államalapító királyunk Bajorországból hozott magának feleséget, Gizellát, és latinul beszéltek), vagy akár a fizikából (Szilárd Leó magyar és Albert Einstein német származású fizikusok együtt dolgoztak az Egyesült Államokban az atomenergia tanulmányozásán, és bár mindketten németül kezdték fizika tanulmányaikat, együtt angol nyelven alkottak nagyot). A lehetőség tehát mindenki számára adva van. Eközben szemléletesen bemutatható, hogy a művelt, nyelveket tudó ember személyes, gazdasági, kulturális vagy éppen szakmai kapcsolatokat teremtve nagyobb hasznára válhat hazájának. Büszkéek lehetünk azokra a honfitársainkra, akiknek híres emberekkel volt kapcsolatuk, s akik maguk is híresek lettek, s kapcsolatuk a két népet is közelebb hozta egymáshoz. Mindezek mellett természetesen nem veszítjük el szemünk elől elsődrendű célunkat, a nyelvtanítást sem.

Jó tudni arról is, hogyan nyilatkoznak a másik nemzet nagyjai hazánkról. Ezek az emberek általában tárgyilagosabbak, nem elfogultak, és ők más oldalról látnak minket, mint mi magunkat.

Megnyilatkozásait érdemes idézni is az órán – amennyiben lehetőség nyílik rá – az eredeti nyelven. Magnószalagon vagy videón rögzíteni is lehet, és így még meggyőzőbbek lehetnek ezek a nyilatkozatok. Megéri lejátszani akkor is, ha magyarázatokat kell hozzáfűzni, mert ezek élményszerűek, segítik az önértékelést, bővítik a tanulók hazáról alkotott ismereteit, s pozitív érzelmeket kelthetnek.

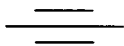
Ha idegen nyelvű írókról, költőkről esik szó, érdemes megemlíteni azokat az embereket, akik magyarrá fordították alkotásaikat. A fordítás mindig egy új gondolatvilágba való átültetése a műnek. Ezek a művészek jól ismerik mindkét gondolatvilágot, és maguk is alkotótevékenységet folytatnak. Nemcsak a jó író, a jó fordító neve is lehet garancia egy olvasmány értékére. Ugyanígy megpróbálhatjuk azoknak a munkáját is bemutatni, akik a magyar nyelvből fordítanak. Jó tudni, hogy kik ezek a híres és elismert fordítók.

Ma nálunk – sajnos – nagyon elterjedt az idegen szavak használata a reklámokban, a cégek neveiben és bárhol a nyilvánosság előtt. Ez leggyakrabban nem az idegen nyelv és kultúra tisztelése, hanem mindössze a divat követése. Az ilyen nevek használata azonban a mi nyelvünket szegényíti. Támogassuk a megfelelő magyar kifejezések használatát, és így még azt a veszélyt is elkerüljük, hogy az idegen kifejezéseket ne a kultúrájuknak megfelelően használjuk. A hazánkba érkező turisták is valószínűleg a magyart keresik. Azért jönnek ide, mert szeretik vagy szeretnék megismerni a magyar kultúrát, akkor pedig nem SHOP-ot vagy LEBENSMITTEL-t keresnek, hanem boltot. S így mi, magyarok is könnyebben, kényelmesebben eligazodunk itthon, nem szó-tárral kell járni a várost, ha valamit keresünk.

Lehetséges, hogy él Magyarországon nyelvszakunknak megfelelő idegen nyelvű kisebbség. Érdemes velük felvenni a kapcsolatot. Ha módunkban áll, hívjuk meg őket, és érdeklődünk ar-

ról, hogyan élük mag a másságot nálunk. Mennyire tudnak kapcsolatot teremteni az anyaországgal, milyennek látják ők – akik velünk együtt élnek – hazánk kultúráját, a magyarok szokásait, mentalitását? Ők hogyan tudják megtartani, megőrizni értékeiket, sajátosságait? Számoljanak be szokásaikról, ünnepeikről, a farsangtól az új évig. Hasonlítsuk ezeket össze a megfelelő magyar szokásokkal és ünnepekkel! Itt is gyakran előkerülhetnek olyan szavak, amelyeket nem könnyű lefordítani, mert mi esetleg nem ismerjük ezeket a fogalmakat. Ez a – fentiekben már említett – gyakorlatba való átültetést jelenti.

Fontos azonban, hogy a hazafiságra való nevelés ne csapjon át durva nacionalizmusba, de ezt az idegen nyelvi órán a legkönnyebb kézben tartani, hiszen azt a nyelvet és kultúrát is meg akarjuk szeretetni, amit tanítunk. *„A megbecsülés teszi lehetővé, hogy más nemzetek kulturális vívmányait nemzeti jellemünkhöz és hazai viszonyainkhoz idomítva, saját tökéletesítésünkre használjuk fel.”* (Pedagógiai Lexikon)

VASVÁRI ZOLTÁN
ELTE BTK Néprajz Tanszék
Budapest

A néprajzi oktatás-nevelés lehetőségei az általános iskolában

Hazánk XX. század végi tantárgystruktúrája több, jól körvonalazható tradicionális szállal kötődik a középkorban kialakult pedagógiai eszményekhez. Van ugyan néhány tantárgy, amely az utolsó pár évben sosem gondolt és tapasztalt sebességgel, méretekben és talán hatékonyságban is képes volt beépülni a hagyományos tantárgystruktúrába, sőt, ott előkelő helyet is kivívott magának (lásd pl. számítástechnika). Van aztán néhány tudományág, ismeretkör, amelyek fontosságát nem szokták vitatni (ha igen, akkor is csak tapintatosan), hivatalos iskolai tantárggyá válásukra a közeljövőben mégis kevés remény látszik. E tárgykörök közé tartozik a néprajz (etnográfia, folklorisztika, etnológia) is.

A néprajz fiatal tudományág, a XIX. század szülötte. Különösen Közép-Európában, így Magyarországon is a Volkskunde típusú néprajz erős ideologikus alapokra épült. A néprajztudomány intézményeinek XIX. század végi kiépülésétől napjainkig megfigyelhető, hogy a néprajzzal foglalkozók, laikus érdeklődők, de a szakemberek nagy része is, érték szempontokat és morális (etikai) elveket kapcsolta a néprajztudomány tárgyához. Mindez ugyan kevésbé szolgálta a tudományosság szempontjait, de kedvezőnek látszott ahhoz, hogy a néprajz iskolai tantárggyá válhasson. Mivel az iskolai oktatás maga is érték közvetítő és etikát átadó-alakító tudomány, így a néprajz kecsegtető eredményekkel kopogtathatott az iskolák kapuján bebocsátásra várva. Kedvezőnek látszott az is, hogy az intézményes egyetemi néprajzi oktatás 1930-as évekbeli megindulásáig tanítók és tanárok voltak azok, akik a néprajztudományt a legmagasabb szintektől az amatőr gyűjtésig elindították és fejlesztették.

A néprajz része is lett az iskolai és iskolán kívüli oktató-nevelő munkának, de az önálló egyetemi tanszéki háttér és a szakképesített oktatók hiánya miatt nem válhatott tantárggyá. Helyét a szakkörök és gyermekmozgalmak (lásd regős cserkészlet) keretében találta meg. Vitathatatlan eredményeit olyan kötetek is reprezentálják, mint pl. a Végh József által szerkesztett Táj és népkultúra a középiskolákban (Budapest. 1942).